

3.12.2024

EOAK/7231/2023

**Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin**

**Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Riitta Burrell**

## **KAASUSUMUTTIMEN KÄYTTÖ NUORISOPSYKIATRIAN OSASTOLLA**

### **1 KANTELU**

Kantelija arvosteli hoitoaan ja kohteluaan hyvinvointialueen nuorisopsykiatrian osastolla - - -. Kantelijan kertoman mukaan häneen oli käytetty osastolla eristämistä, sitomista, painopeittoa ja OC-sumutinta ilman, että hän olisi ollut tilanteessa vaaraksi itselleen tai muille.

- - -

### **2 SELVITYS**

#### **2.1 Selvitys- ja lausuntopyyntö - - -**

Hyvinvointialuetta pyydettiin antamaan asiassa selvitys ja lausunto.

Osastonylilääkärin, nuorisopsykiatrian erikoislääkärin allekirjoittamasta selvityksestä käy ilmi olennaisin osin seuraavaa.

Viimeisin hoitajakso hyvinvointialueen nuorisopsykiatrian osastolla alkanut - - -, jolloin kantelija tullut M1-läheteellä väkivaltaisen ja arvaamattoman käytöksen vuoksi. Hoitoon toimittamisessa tarvittu sekä terveydenhoitohenkilökunnan että poliisin apua kantelijan voimakkaan väkivaltaisen käytöksen vuoksi.

Käyttäytyminen heti hoidon alussa ollut niin aggressiivista, että jouduttu turvautumaan leposidehoitoon muiden sekä kantelijan oman turvallisuuden ja terveyden takaamiseksi. Tilanteen rauhoituttua leposidehoidosta pystytty luopumaan melko nopeasti. Osastolla kuitenkin kantelijan käyttäytyminen ollut varsin haastavaa verbaalisesti ja kantelijaa jouduttu paljon rajaamaan. Rajaamistilanteessa kantelijan käytös muuttunut erittäin aggressiiviseksi. Kantelija uhannut fyysisellä väkivallalla käyttämällä tuolia aseenaan hoitohenkilökuntaa kohtaan. Tilanteessa aluksi läsnä myös muita potilaita. Kantelija ei puheella ollut rauhoitettavissa ja käyttäytyminen erittäin aggressiivista, puheissa erittäin uhkaava, joten tilanteen rauhoittamiseksi ja haltuun saamiseksi jouduttu turvautumaan OC-sumuttimen käyttöön.

- - -

- - -

### 3 RATKAISU

#### 3.1 Keskeinen lainsäädäntö

Keskeinen lainsäädäntö on tämän ratkaisun liitteenä.

#### 3.2 Kaasusumuttimen käyttäminen hätävarjeluna

##### 3.2.1 Hätävarjelu

Asiassa saadun selvityksen mukaan kantelukirjoituksessa tarkoitettussa tilanteessa käytettiin kaasusumutinta hätävarjelukeinona henkilökunnan ja muiden potilaiden sekä omaisuuden turvaamiseksi.

Hätävarjelu kuuluu rikoslain 4 luvussa säädettyihin vastuuvapausperusteisiin. Vastuuvapausperusteet jaetaan yhtäältä oikeuttamisperusteisiin ja toisaalta anteeksiantoperusteisiin. Oikeuttamisperusteet poistavat teon oikeudenvastaisuuden, kun taas anteeksiantoperusteet poistavat tekijän syyllisyyden.

Rikoslain 4 luvun 4 §:n 1 momentissa tarkoitettu hätävarjelu on oikeuttamisperuste. Rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi annetussa hallituksen esityksessä todetaan hätävarjelusta seuraavaa.

Hätävarjelu on puolustautumista oikeudetonta hyökkäystä vastaan. Aloitettun tai välittömästi uhkaavan oikeudettoman hyökkäyksen torjumiseksi tarpeellinen puolustusteko on hätävarjeluna sallittu, jollei teko ilmeisesti ylitä, mitä hyökkäyksen laatuun ja voimakkuuteen, puolustautujan ja hyökkääjän henkilöön sekä muihin olosuhteisiin nähden on kokonaisuutena arvioiden pidettävä puolustettavana.

Oikeutetun hätävarjelu edellytyksenä on, että tekoa on pidettävä kokonaisuutena arvioiden puolustettavana ottaen huomioon hyökkäyksen laatu ja voimakkuus, puolustautujan ja hyökkääjän henkilö sekä muut olosuhteet. Voimankäytön puolustettavuutta arvioitaessa on otettava huomioon paitsi suojeltavan edun merkitys ja hyökkäyksen vaarallisuus, myös puolustuksessa käytetyn väkivallan ja sen aiheuttamien vahinkojen suuruus. Vähäarvoisen omaisuusedun pelastamiseksi ei ole lupa aiheuttaa esimerkiksi vakavia henkeen tai terveyteen kohdistuvia vammoja. Hätävarjelu tulee olla viimekätinen keino niin, ettei tilanteesta ole muuta ulospääsyä. (HE 44/2002 vp, s. 17 ja 18)

Hätävarjelua koskevan säännöksen yksityiskohtaisissa perusteluissa tuodaan esille seuraavia näkökohtia.

Ruumiilliseen koskemattomuuteen kohdistuvan hyökkäyksen torjumiseksi on lupa käyttää voimakkaampaa väkivaltaa kuin mitä hyökkääjä käyttää ja aiheuttaa hyökkääjälle vakavampia vammoja kuin mihin hyökkäys itsessään otaksuttavasti johtaisi.

Pelkkien omaisuussetujen puolustaminen on hätävarjelu-oikeuden perusteella sallittu, vaikka tämä edellyttäisikin puuttumista hyökkääjän ruumiilliseen koskemattomuuteen tai hänen terveytensä vahingoittamista.

Myös puolustautujan ja hyökkääjän henkilöllä ja niillä olosuhteilla, joissa hyökkäys tapahtuu, on puolustettavuuden arvioinnissa merkitystä. Arvioinnissa voidaan ottaa huomioon esimerkiksi puolustautujan ikä, sukupuoli ja fyysinen ero hyökkääjään. Jos hyökkääjä on esimerkiksi lapsi tai ymmärrystä vailla oleva, omista oikeuksista tiukasti kiinni pitäminen hyökkäystä torjuttaessa ei ole kaikissa tilanteissa välttämättä perusteltua. Tällaista hyökkäystä torjuvalta voikin yleensä vaatia suurempaa pidättyvyyttä verrattuna tilanteeseen, jossa loukkaus uhkaa oman toimintansa ja tilanteen täysin oikein ymmärtävän aikuisen taholta. Tämäntapaisissa tapauksissa oikeuskirjallisuudessa puhutaan hätävarjelun sosiaalieettisistä rajoituksista. Omia oikeuksiaikin puolustettaessa yhteiskunnan jäseniltä edellytetään kykyä joutaa, jos loukkauksen tekee ymmärrettäväksi hyökkääjän puuttuva ymmärryskyky, sairaus tai muu vastaava seikka. Nämä seikat on otettu säännöksessä huomioon asettamalla yhdeksi hätävarjelun puolustettavuuden arvioinnissa huomioon otettavaksi kriteeriksi myös hyökkääjän henkilö.

Hätävarjelua koskevan säännöksen soveltaminen ei edellytä, että hyökkäys olisi rangaistava. Hätävarjelu on siten periaatteessa sallittu torjuttaessa esimerkiksi lapsen tai psyykkisesti sairaan henkilön hyökkäystä.

Hyökkäys on aloitettu tai välittömästi uhkaava, jos käsillä on välitön vaara suojattaville oikeushyville. Pelkkä uhkaus ei vielä riitä, ellei olosuhteiden perusteella ole pääteltävissä, että uhkausta ollaan tuota pikaa panemassa toimeen. Oikeus hätävarjeluun kestää niin kauan kuin hyökkäys jatkuu tai hyökkääjän käyttäytymisestä voi päätellä, että uusi oikeudenloukkaus uhkaa.

Voimakeinojen tulee olla paitsi puolustettavia myös tarpeellisia. Tarpeellisuusvaatimukseen sisältyy ensinnäkin lievimmän käytettävän väkivallan vaatimus. Jos hyökkäys olisi ollut torjuttavissa vähemmällä väkivallalla, on käytetty tarpeettomia keinoja. Tarpeellisuus voi viitata myös hätävarjelun aikarajoihin. Keinoja ei saa käyttää ennen kuin niihin on tarve, eikä niitä saa käyttää sen jälkeen, kun tilanne on jo ohi, jolloin niistä ei enää ole hyötyä. (HE 44/2002 vp, s. 114–116)

Rikoslain 4 luvun 4 §:n 2 momentissa säädetään hätävarjelun liioittelusta. Hätävarjelun liioittelu voidaan eräin edellytyksin katsoa anteeksiantoperusteeksi.

Tekijä voidaan vapauttaa rangaistusvastuusta, vaikka puolustuksessa on ylitetty hätävarjelun rajat, jos olosuhteet olivat hyökkäyksen vaarallisuus ja yllätyksellisyys sekä tilanne muutoinkin huomioon ottaen sellaiset, ettei tekijältä kohtuudella olisi voinut vaatia muunlaista suhtautumista.

On myös mahdollista, että hätävarjelun liioitteluna tehdystä rikoksesta tuomitaan rangaistus. Hätävarjelun liioittelu voi tällöin johtaa rangaistuksen lievennykseen. (HE 44/2002 vp, s. 18)

### 3.2.2 Kaasusumutin

Kaasusumuttimesta säädetään ampuma-aselaissa (1/1998). Se, mitä ampuma-aselaissa säädetään ampuma-aseista, koskee lain 1 §:n 2 momentin mukaan myös kaasusumuttimia mainitussa lainkohdassa erikseen säädetyin poikkeuksin. Lain 55 a §:ssä säädetään kaasusumutinluvasta ja 55 b §:ssä luvan antamisen edellytyksistä.

Ampuma-aselain säätämiseen johtaneen hallituksen esityksen mukaan kaasusumuttimet voivat olla sisältämänsä aineen mukaan joko lamaannuttavia tai terveydelle hyvinkin vaarallisia välineitä. Kaasusumuttimet soveltuvat itsepuolustuksen lisäksi myös hyökkäykseen, minkä vuoksi niitä koskevaa sääntelyä pidettiin ampuma-aselakia säädettäessä tarpeellisena. (HE 183/1997 vp, s. 58)

Kaasusumutin on voimankäyttöväline, jonka kantamisesta säädetään muun ohella yksityisistä turvallisuuspalveluista annetussa laissa (1085/2015). Lain 18 §:n 2 momentin mukaan voimankäyttövälineitä saa kantaa ainoastaan vartija, joka on saanut voimankäyttövälineiden käyttäjäkoulutuksen. Vartija ei saa vartioimistehtävissä tarpeettomasti kantaa voimankäyttövälineitä. Pykälän perustelujen mukaan tarpeeton voimankäyttövälineiden kantaminen voi johtaa voimakeinojen väärinkäyttöriskin lisääntymiseen. Myös riski voimankäyttövälineiden joutumisesta väriin käsiin voi lisääntyä. (HE 22/2014 vp, s. 44)

## 3.3 Asian oikeudellinen arviointi

### 3.3.1 Voimankäyttövälineiden käyttäminen ei ole sallittua mielenterveyslain nojalla

Kantelija oli kantelukirjoituksessa tarkoitettujen tapahtumien ajankohtana otettu nuorisopsykiatrian osastolle mielenterveyslaissa tarkoitettuun tarkkailuun.

Mielenterveyslain (1116/1990) 4 a luvussa säädetään potilaan perusoikeuksien rajoittamisesta tahdosta riippumattoman hoidon ja tutkimuksen aikana. Potilaalla tarkoitetaan myös tarkkailuun otettua henkilöä.

Perusoikeuksien rajoitusten yleisistä edellytyksistä tahdosta riippumattomassa psykiatrisessa hoidossa säädetään mielenterveyslain 22 a §:ssä. Pykälän 2 momentin mukaan potilaan itsemääräämisoikeutta ja muita perusoikeuksia saa lain 4 a luvun säännösten nojalla rajoittaa vain siinä määrin kuin sairauden hoito, potilaan tai toisen henkilön turvallisuus taikka muun asianomaisessa luvussa säädetyin edun turvaaminen välttämättä vaatii. Toimenpiteet on suoritettava mahdollisimman turvallisesti ja potilaan ihmisarvoa kunnioittaen.

Säännöksessä tarkoitettuihin muihin perusoikeuksiin kuuluu esimerkiksi henkilökohtainen koskemattomuus ja muihin etuihin esimerkiksi omaisuuden vahingoittamattomuus.

Lain 22 e §:ssä säädetään erityisistä rajoituksista, joita ovat potilaan eristäminen ja sitominen. Pykälän 1 momentin mukaan potilas saadaan vastoin tahtoaan eristää muista potilaista:

- 1) jos hän käyttäytymisensä tai uhkauksensa perusteella todennäköisesti vahingoittaisi itseään tai muita,
- 2) jos hän käyttäytymisellään vakavasti vaikeuttaa muiden potilaiden hoitoa tai vakavasti vaarantaa omaa turvallisuuttaan tai todennäköisesti vahingoittaa omaisuutta merkittävästi, taikka
- 3) jos potilaan eristäminen on välttämätöntä muusta erittäin painavasta hoidollisesta syystä.

Pykälän 3 momentin mukaan 1 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa hoitohenkilökuntaan kuuluva saa käyttää potilaan kiinnipitämiseen tämän eristämiseksi välttämättömiä voimakeinoja.

Mielenterveyslaista ja sen 4 a luvun säätämiseen johtaneesta hallituksen esityksestä (HE 113/2001 vp) ei käy ilmi, mitä voimakeinojen käytöllä lain 4 a luvussa tarkoitetaan. Liikkumisvapauden rajoittamista koskevan 22 d §:n 2 momentin ensimmäisen virkkeen mukaan potilaan poistumisen estämiseksi tai hänen siirtämisekseen saa toimintayksikön hoitohenkilökunta käyttää sellaisia tarpeellisia voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina. Pykälän 3 momentin mukaan voimakeinojen puolustettavuutta arvioitaessa on otettava huomioon potilaan sairaalassa olon syy, hänen poistumisestaan aiheutuva vaara hänen tai muiden terveydelle tai turvallisuudelle, käytettävissä olevat voimavarat sekä muut tilanteen kokonaisarvosteluun vaikuttavat seikat. Pykälän 4 momentti sisältää viittaussäännöksen rikoslain säännöksiin, joissa säädetään voimakeinojen käytön liioittelusta.

Yllä mainitusta hallituksen esityksestä lausuntonsa (PeVL 34/2001 vp) antanut perustuslakivaliokunta ja mietintönsä (StVM 35/2001 vp) antanut sosiaali- ja terveysvaliokunta eivät käsitelleet esitykseen sisältyneitä voimakeinojen käyttöä koskevia säännösehdotuksia.

Totean että voimakeinojen käyttö henkilöä kohtaan merkitsee aina vakavaa puuttumista tämän henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Henkilökohtaisen koskemattomuuden asema perusoikeutena asettaa siihen puuttumiselle korkean kynnyksen. Voimaa ja siihen tarvittavia välineitä ei saa käyttää ilman lain tukea. (PeVL 45/2014 vp, s. 6 ja 7, PeVL 10/2006 vp, s. 4, PeVL 70/2002 vp, s. 5, PeVL 54/2001 vp, s. 5, PeVL 28/2001 vp, s. 3 ja 4)

Voimakeinojen käyttöä koskevien mielenterveyslain säännösten avoimesta sanamuodosta riippumatta pidän selvänä, että mielenterveyslaissa voimakeinojen käytöllä tarkoitetaan yksinomaan fyysisen voiman käyttämistä. Hoitohenkilökunnalla ei mielenterveyslain säännösten nojalla ole oikeutta käyttää minkäänlaisia voimankäyttövälineitä.

### 3.3.2 Voimankäyttövälineiden kantaminen ja käyttäminen terveydenhuollossa hätävarjelun tarkoituksessa

#### Yleistä

Siihen, että hoitohenkilökuntaan kuuluvat kantavat työssään kaasusumutinta hätävarjelun tarkoituksessa, liittyy käsitykseni mukaan useita vakavia ongelmia.

Terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain (559/1994) 15 §:n mukaan terveydenhuollon ammattihenkilön ammattitoiminnan päämääränä on terveyden ylläpitäminen ja edistäminen, sairauksien ehkäiseminen sekä sairaiden parantaminen ja heidän kärsimystensä lievittäminen. Terveydenhuollon ammattihenkilön on ammattitoiminnassaan sovellettava yleisesti hyväksytyjä ja kokemusperäisiä perusteltuja menettelytapoja koulutuksensa mukaisesti, jota hänen on pyrittävä jatkuvasti täydentämään. Terveydenhuollon ammattihenkilöllä on velvollisuus ottaa huomioon, mitä potilaan oikeuksista säädetään.

Potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992) 3 §:n mukaan potilaalla on oikeus hyvään terveyden- ja sairaanhoitoon ja siihen liittyvään kohteluun. Hänen hoitonsa on järjestettävä ja häntä on kohdeltava siten, ettei hänen ihmisarvoaan loukata.

Kun terveydenhuollon ammattihenkilö kantaa ja käyttää työssään kaasusumutinta tai muuta voimankäyttövälinettä, on olemassa vaara, että hänen roolinsa sekoittuu järjestyksenvalvontatehtäviä suorittavan henkilön rooliin. Katson että tällainen kaksoisrooli muodostaa ristiriidan terveydenhuollon ammattihenkilöille laissa säädettyjen velvollisuuksien kanssa. Se on ristiriidassa myös hoitotyötä ohjaavien eettisten periaatteiden kanssa, joissa korostuvat potilaan ihmisarvon kunnioittaminen ja hänen etunsa ensisijaisuus sekä hoitosuhteen luottamuksellisuus.

Oikeusasiamiehen vakiintuneessa laillisuusvalvontakäytännössä on katsottu, että silloinkin kun hätävarjelun tai pakkotilan soveltamisedot ovat olemassa, on eräänlaisena lisästandardina otettava huomioon terveydenhuollon ammattihenkilöstöä ohjaavat normistot. Niistä saattaa johtua lisävaatimuksia teon puolustettavuutta arvioitaessa. (Ks. esim. EOAK/1319/2011, EOAK/2150/2017, EOAK/5485/2018 ja EOAK/2301/2019; ratkaisut on julkaistu oikeusasiamiehen verkkosivuilla)

Oikeusasiamies Riitta-Leena Paunio totesi vuonna 2009 antamassaan ratkaisussa asiassa EOAK/1073/2007 seuraavaa:

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston oikeustieteen alan pysyvä asiantuntija, professori Raimo Lahti on todennut erään kantelun (dnro 85/4/04) johdosta antamassaan asiantuntijalausunnossa, että silloinkin, kun yleisen oikeuttamisperusteen soveltamisehdot ovat sinänsä olemassa, on erityisesti lääkärin suoritettavan toimenpiteen puolustettavuutta harkittaessa otettava huomioon eräänlaisena lisästandardina terveydenhuollon ammattihenkilöstöä koskevat normistot. Niistä saattaa johtua lisärajoituksia, kuten vaatimus lääketieteellisesti perustellusta toimenpiteestä ja – yleensä ihmisoikeusnormistakin johdettava – vaatimus ihmisarvoa loukkaavien toimenpiteiden kiellosta. Professori Lahti on perustellut tällaista suppeaa soveltamisehtojen määrittämistä perus- ja ihmisoikeusmyönteisen tulkinnan noudattamisella. Professori Lahti on todennut, että yleisen pakkotilan tiukkoja edellytyksiä ovat vaatimukset välittömästä ja pakottavasta vaarasta ja vaaran torjumiseksi tarpeellisen teon puolustettavuudesta. Hän on pitänyt näiden edellytysten ongelmana niiden arvostuksenvaraisuutta ja siitä johtuvaa epämääräisyyttä, minkä vuoksi niitä on hänen mielestään syytä soveltaa perus- ja ihmisoikeusmyönteisen tulkinnan mukaan suppeasti. On mielestäni erittäin ongelmallista, että potilaan itsemääräämisoikeuden rajoittamiseen nyt kuvatuissa tilanteissa joudutaan asianmukaisen lainsäädännön puuttuessa soveltamaan rikoslain hätävarjelua ja pakkotilaa koskevia säännöksiä. Tämä on sekä potilaan että henkilökunnan oikeusturvan kannalta riittämätöntä.

Totean myös, että kaasusumuttimen tai muun voimankäyttövälineen käyttäminen ei kuulu terveydenhuollon ammattihenkilön ammatillisen koulutuksen ja osaamisen piiriin. Tilanteen uhkaavuuden arvioiminen ja kaasusumuttimen käytön mitoittaminen on haastavaa silloinkin, kun hoitohenkilökunta on saanut ampuma-asetlain 55 a §:n 2 momentissa tarkoitetun perehdytyksen kaasusumuttimen turvalliseen käsittelemiseen. Kaasusumuttimen taitamaton käyttö voi vaarantaa paitsi kohdehenkilön myös sivullisten terveyden ja sisältää oikeusturvariskejä niin asianomaiselle potilaalle kuin välinettä käyttävälle terveydenhuollon ammattihenkilölle. (Ks. PeVL 70/2002 vp, s. 4/1) Oikein käytettynäkin kaasusumuttimen vaikutus kohdehenkilölle voi olla hyvin epämiellyttävä ja kivulias. Sumutteen vaikutus voi kestää pitkäänkin, ellei sen vaikuttavaa ainetta saada pestyä iholta pois. Kohdehenkilölle on mahdollisimman pian kaasusumuttimen käytön jälkeen annettava mahdollisuus asianmukaiseen ensiapuun, jossa veden lisäksi käytetään myös nestemäistä saippuaa. (Ks. esim. EOAK/3986/2019 ja EOAK/1964/2023)

Viittaa tässä yhteydessä lausuntoon, jonka perustuslakivaliokunta on antanut yksityistä turva-alaa koskevasta lainsäädännön kokonaisuudistuksesta (PeVL 28/2001 vp - HE 69/2001 vp). Lausunnossa todetaan muun ohella seuraavaa:

Kysymys voimakeinojen oikeasta käytämisestä on oikeudelliselta kannalta kaiken kaikkiaan äärimmäisen vaikeasti arvioitava asia. Tämä seikka sinänsä puoltaa voimankäyttövälineiden kantamisen sallimista vain hyvin rajoitetusti ja korostaa koulutuksen tärkeyttä... Voimatoimet on mitoitettava oikein, jotta niitä voidaan pitää eri seikat huomioon ottaen puolustettavina. (PeVL 28/2001 vp, s. 4/l)

Voimankäyttövälineillä tarkoitetaan lakiehdotuksessa ja perustuslakivaliokunnan lausunnossa muun muassa kaasusumuttimia. Vaikka ehdotettua sääntelyä leimasi perustuslakivaliokunnan mukaan pyrkimys rajoittaa voimankäyttövälineiden kantamista, valiokunta edellytti muun muassa, että vartijalta edellytettävän koulutuksen sisällöstä säädetään riittävässä määrin laissa.

Kuten edellä kohdassa 3.2.2 todetaan, yksityisistä turvallisuuspalveluista annetun lain säätämiseen johtaneen hallituksen esityksen mukaan voimankäyttövälineiden kantaminen voi johtaa voimakeinojen väärinkäyttöriskin lisääntymiseen (HE 22/2014 vp, s. 44). Käsitkseni mukaan mahdollisuus käyttää voimankäyttövälineitä hätävarjelun tarkoituksessa psykiatrisessa hoidossa voi joissakin olosuhteissa lisätä houkutusta sivuuttaa mielenterveyslain 4 a luvun säännökset niissä säädettyjen päätöksentekoa ja ilmoitusvelvollisuutta koskevien edellytysten sekä muutoksenhakumahdollisuuden vuoksi. Tällainen vaara on olemassa erityisesti silloin, kun henkilöstövoimavarat ovat vähäiset tai riittämättömät.

Viittaa lisäksi YK:n kidutuksen vastaisen komitean (CPT, jälj. komitea) tarkastuskäyntiensä johdosta esittämiin havaintoihin ja suosituksiin, joissa se on suhtautunut torjuvasti muun muassa erilaisten sumuttimien käyttämiseen ja ylimitoitettuun voimankäyttöön psykiatrisessa hoidossa.

Komitea totesi maltalaiseen Mount Carmelin sairaalaan vuonna 2011 tekemänsä tarkastuskäynnin johdosta julkaistussa raportissaan, että se ei pitänyt hyväksyttävänä CS-kaasun käyttämistä oikeuspsykiatriseen potilaaseen erityisesti, jos potilasta oli jo fyysisesti rajoitettu. Komitea suositteli Maltaa ryhtymään välittömiin toimiin sen varmistamiseksi, että CS-kaasusumuttimia ja vastaavia laitteita ei enää käytetä Mount Carmelin sairaalassa potilaisiin. (CPT/Inf (2013) 12, kohta 70)

Komitea pyysi vuonna 2015 Maltalle tekemänsä määräaikaisen tarkastuskäynnin jälkeen Maltaa vahvistamaan, että Mount Carmelin sairaalassa ei enää käytetä CS-kaasua tai pippurisumutetta. (CPT/Inf (2016) 25, kohta 125)

Komitean saksalaiseen St Josephin sairaalaan tekemästä tarkastuskäynnistä julkaistun raportin mukaan sairaalassa oli noin kymmenen kertaa vuodessa jouduttu kutsumaan poliisi paikalle avustamaan tilanteissa, joissa henkilökunta ei kyennyt hallitsemaan levotonta tai väkivaltaista potilasta. Poliisiin turvaututtiin, vaikka sairaalan henkilökunnalle oli tarjolla säännöllistä koulutusta erilaisista de-eskalaation tekniikoista sekä fyysisen rajoittamisen menetelmistä levottoman tai väkivaltaisen potilaan rauhoittamiseksi. Komitea suositteli sairaalaan johtoa varmistamaan, että sairaalassa on kaikkina vuorokauden aikoina paikalla riittävästi henkilökuntaa ja että se pyrkii tarjoamaan kaikille henkilökuntaan kuuluville koulutusta de-eskalaatiosta ja sitomistekniikoista, jotta voitaisiin välttää tarve poliisin väliintulolle sairaalassa. (CPT/Inf (2017) 13, kohta 128)

Yhdistyneisiin Kuningaskuntiin tekemällään tarkastuskäynnillä komitea kiinnitti huomiota Ashworthin sairaalan hoitohenkilökunnasta muodostettuun tiimiin, jonka vastuulla olivat muun muassa interventiot tilanteissa, joissa yhteistyöstä kieltäytyvää potilasta piti rajoittaa. Sairaalassa hoidettiin pitkäkestoisesti eristettyjä, haastavia potilaita. Tiimiin kuuluvien käytettävissä oli henkilökohtainen suojaruuvitus (suojavaatteet, kypärä ja suojakilpi). Vaikka komitean havainnoima interventio suoritettiin annettujen ohjeiden mukaisesti ja turvallisesti, komiteaa huolestutti tiimin harjoittama ylimitoitettu voimankäyttö ja interventioiden potilaalle mahdollisesti aiheuttama traumatisoiva vaikutus. Komitea huomautti, että kyseinen sairaala oli terveydenhuollon toimintayksikkö, ei vankila. Komitea suositteli, että tiimin käyttämistä täydessä varustuksessa tulisi harkita vain viimeisenä keinona esimerkiksi silloin, kun potilaalla on ase ja hän muodostaa todellisen uhan muille tai itselleen. (CPT/Inf (2017) 9, kohdat 170 ja 171)

#### Kaasusumuttimen käyttäminen kantelukirjoituksessa tarkoitetussa tilanteessa

Oikeudellinen arvioni kantelussa tarkoitetuista tapahtumista perustuu yksinomaan käytettävissäni olleeseen asiakirja-aineistoon. Kaikki tapahtumien yksityiskohdat eivät siten ole tiedossani. Lisäksi kantelijan potilasasiakirjoissa on asianomaisen päivän tapahtumia koskevia ristiriitaisuuksia. Sanotuin varauksin totean, että en ole voinut vakuuttaa siitä, että kaasusumuttimen käyttäminen tilanteessa oli puolustettavissa hätävarjeluna. Sen lisäksi, mitä olen todennut yllä, perustelen kantaani seuraavasti.

Kantelija oli tapahtuma-ajankohtana nuorisopsykiatrian osastolla mielenterveyslaissa tarkoitetussa tarkkailussa. - - -

Totean että lapset ovat erityisen suojelun piirissä terveydenhuollon palveluja annettaessa. Erikseen tulee vielä huomioida lapset, jotka ovat terveydenhuoltolain 24 §:n 3 momentissa tarkoitetun erityisen tuen tarpeessa. Kantelija oli ikänsä ja vakavan mielenterveyden häiriönsä vuoksi erityisen tuen tarpeessa.

Nämä kantelijan henkilöön liittyvät seikat muodostavat oikeuskirjallisuuden ja rikoslain asianomaisen säännöksen perustelujen mukaan hätävarjelun sosiaaliseettisen rajoituksen. (Ks. HE 44/2002 vp, s. 115; Tapio Lappi-Seppälä ja Sakari Melander, Vastuuvapausperusteista (RL 4 luku) teoksessa Tapio Lappi-Seppälä et al., Rikosoikeus, Alma Talent 2022, s. 87)

Hätävarjelun sosiaaliseettinen rajoitus edellyttää puolustautujalta kykyä joustaa tilanteessa, jossa loukkauksen tekee ymmärrettäväksi hyökkääjän puuttuva ymmärryskyky, sairaus tai muu vastaava seikka. Nämä seikat on otettu hätävarjelua koskevassa säännöksessä huomioon asettamalla yhdeksi hätävarjelun puolustettavuuden arvioinnissa huomioonotettavaksi kriteeriksi hyökkääjän henkilö. Säännöksen perustelujen mukaan hyökkääjän henkilöllä voi olla merkitystä pohdittaessa esimerkiksi velvollisuutta väistää hyökkäys perääntymällä tai pakenemalla. Joustavuutta tulee edellyttää erityisesti tilanteissa, joissa hyökkäys itsessään voisi jäädä subjektiivisista syistä rankaisemattomaksi, esimerkiksi silloin, kun hyökkäykseen syyllistyy lapsi tai psyykkisesti sairas henkilö. (HE 44/2002 vp, s. 115)

Asiassa saamani selvityksen mukaan tilanteessa oli aluksi läsnä myös muita potilaita, missä tapauksessa tilanteesta poistuminen olisi saattanut merkitä heidän suojelemisestaan luopumista. Muiden potilaiden ja mahdollisten muiden sivullisten turvallisuus on käsitykseni mukaan kuitenkin pyrittävä varmistamaan ensisijaisesti ohjaamalla heidät pois tilanteesta.

Käytettävissäni olleista asiakirjoista ilmenee, että kantelija oli yrittänyt irrottaa osaston kattopaneeleita ja siten pyrkinyt vahingoittamaan sairaalan omaisuutta. Katson että omaisuuden turvaaminen ei nyt puheena olevassa tilanteessa ole yksinään voinut syrjäyttää hätävarjelun sosiaaliseettiseen rajoitukseen ja hoitohenkilöstöä sitoviin normistoihin liittyviä painavia näkökohtia.

Hätävarjelun puolustettavuutta arvioitaessa otetaan hyökkääjän henkilön lisäksi huomioon myös puolustautujan henkilö. Hyvinvointialueen selvitykseen liitetyn hoitokertomuksen rajoitteet-lehdet mukaan kaasusumutinta käytti kolme miespuolista sairaanhoitajaa. Käytettävissäni olleista asiakirjoista ei käy ilmi, oliko tilanteessa läsnä muita hoitohenkilökuntaan kuuluvia. Henkilökunnalla oli joka tapauksessa fyysinen ylivoima kantelijan nähden. Henkilökunnan olisi käsitykseni mukaan sekä kantelijaa koskevien esitietojen että kaasusumuttimen käyttöä edeltäneiden tapahtumien perusteella myös pitänyt osata varautua kantelijan aggressiivisen käyttäytymisen eskaloitumiseen niin, että tilanteeseen olisi puututtu aiemmin hoidollisin keinoin. Näin oli ainakin jossain määrin meneteltykin, sillä hoitokertomuksen mukaan kantelija sai lääkitystä levottomuuteensa. Kantelija myös eristettiin ja sidottiin kyseisen illan kuluessa, mutta potilasasiakirjamerkintöjen ristiriitaisuuksien vuoksi en ole voinut arvioida asiaa enemmälti.

Korostan lopuksi sitä, että kantelija oli kantelukirjoituksessa tarkoitettujen tapahtumien aikaan - - - lapsi. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen (SopS 60/1991) 3 artiklan 1 kohdan mukaan kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Yleissopimuksen 24 artiklan mukaan lapsella on oikeus nauttia parhaasta mahdollisesta terveydentilasta sekä sairauksien hoitamiseen ja kuntoutukseen tarkoitetuista palveluista.

Kun mainittuja artiklakohtia sovelletaan yhdessä, tarkastelun perustaksi muodostuu ajatus, jonka mukaan lasten terveyttä on tärkeä lähestyä lapsen oikeuksien näkökulmasta. (YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 15 [2013] lapsen oikeudesta nauttia parhaasta mahdollisesta terveydentilasta [24 artikla], CRC/C/GC/15, kohta 1)

Yleissopimuksen 37 artiklan a) kohdan mukaan sopimusvaltiot takaavat, että lasta ei kohdella julmalla, epäinhimillisellä tai halventavalla tavalla. Artiklan c) kohdan mukaan vapaudenriiston kohteeksi joutunutta lasta on kohdeltava inhimillisesti ja kunnioittaen hänen synnynnäistä ihmisarvoaan.

Lapsen oikeuksien yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvat määräykset ovat lakina voimassa sellaisina kuin Suomi on niihin sitoutunut.

Katson että kantelijan ruumiilliseen koskemattomuuteen puuttuminen kaasusumutinta käyttämällä ja samalla vaarantaen hänen fyysisen ja psyykkisen hyvinvointinsa ja terveytensä oli vastoin lapsen oikeuksien yleissopimuksen edellä mainittuja määräyksiä.

Totean lisäksi, että kantelijan oikeus hänen yksilöllisen tarpeensa mukaiseen hyvään hoitoon ei toteutunut hyvinvointialueen nuorisopsykiatrian osastolla - - -.

### 3.3.3 Työturvallisuuslaissa työnantajalle säädetyt velvollisuudet

Pidän erittäin tärkeänä, että kaikissa hoitotilanteissa turvataan paitsi potilaan oikeus hyvään hoitoon myös henkilökunnan oikeus työturvallisuuteen.

Työturvallisuuslain (738/2002) mukaan työnantaja on tarpeellisilla toimenpiteillä velvollinen huolehtimaan työntekijöiden turvallisuudesta ja terveydestä työssä.

Lain 27 §:n mukaan työssä, johon liittyy ilmeinen väkivallan uhka, työ ja työolosuhteet on järjestettävä siten, että väkivallan uhka ja väkivaltatilanteet ehkäistään mahdollisuuksien mukaan ennakolta. Tällöin työpaikalla on oltava väkivallan torjumiseen tai rajoittamiseen tarvittavat asianmukaiset turvallisuusjärjestelyt tai -laitteet sekä mahdollisuus avun hälyttämiseen.

Työsuojeluhallinnon verkkosivuilla on ohjeita työnantajalle työpaikkaväkivallan uhan selvityksessä ja arvioinnissa huomioon otettaviksi seikoiksi. Niihin kuuluvat seuraavat osa-alueet:

- 1) työympäristö (rakenteelliset ratkaisut kuten kulku- ja poistumistiet, tilojen lukitukset, irralliset esineet; tekniset ratkaisut kuten hälytys- ja kulunvalvontajärjestelmät, lisäävun hälyttämisyjärjestelmät ja -laitteet sekä vartiointi ja järjestyksenvälitys)
- 2) töiden järjestely (esimerkiksi työntekijöiden määrä eri työvuoroissa)
- 3) toiminta- ja turvallisuusohjeet
- 4) perehdyttäminen.

Työpaikkaväkivallan uhan selvitys ja arviointi on pidettävä ajan tasalla. Se on tarkistettava, kun olosuhteet muuttuvat olennaisesti.

Korostan hyvinvointialueen velvollisuutta ryhtyä yllä mainittuihin toimenpiteisiin alueensa sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksiköissä esiintyvien väkivaltariskien hallitsemiseksi ja vähentämiseksi siten, että väkivallan uhkatilanteet ja väkivaltatilanteet voitaisiin estää ennakolta siten kuin työturvallisuuslaissa säädetään.

### 3.3.4 Riittävät ja virheettömät potilasasiakirjamerkinnot

Kuten edellä kohdissa 2.7 ja 3.3.2 on todettu, kantelijaa koskevissa potilasasiakirjamerkinnoissa on ristiriitaisuuksia, jotka ovat osaltaan vaikeuttaneet asian laillisuusvalvonnallista selvittämistä.

Kantelukirjoituksessa tarkoitettuna ajankohtana voimassa olleen ja sittemmin kumoutuneen potilasasiakirjoista annetun sosiaali- ja terveysministeriön asetuksen (94/2022, potilasasiakirja-asetus) 7 §:n 1 momentissa säädettiin, että potilasasiakirjoihin tulee merkitä potilaan hyvän hoidon järjestämisen, suunnittelun, toteuttamisen ja seurannan turvaamiseksi tarpeelliset sekä laajuudeltaan riittävät tiedot.

Oikeusasiamiehen vakiintuneessa laillisuusvalvontakäytännössä on korostettu, että riittävät, asianmukaiset ja virheettömät potilasasiakirjamerkinnot selkiyttävät ja vahvistavat potilaan ja henkilökunnan oikeusturvaa sekä edistävät luottamuksellisten hoitosuhteiden syntymistä. Potilasasiakirjat ovat tärkeitä myös potilaan tiedonsaantioikeuden kannalta.

Potilasasiakirjamerkintöjen perusteella arvioidaan hoitoon osallistuneiden terveydenhuollon ammattihenkilöiden ammattitoiminnan asianmukaisuutta samoin kuin sitä, onko potilaalle hoidosta mahdollisesti aiheutunut henkilövahinko korvattava potilasvahinkona.

Potilasasiakirjamerkinnoilla on merkitystä myös terveydenhuollon tutkimuksessa, hallinnossa, suunnittelussa ja opetuksessa. Potilasasiakirjojen laatimista koskevien säännösten noudattamisella varmistetaan oikeusturvaa sekä välttämätöntä huolenpitoa ja riittäviä terveystalvveluita koskevien perusoikeuksien toteutuminen.

Korkein hallinto-oikeus on vuonna 2006 antamassaan päätöksessä lausunut, että "(p)otilasasiakirjat ovat ylipäänsä ainoa hoidon yhteydessä syntyvä kirjallinen tietolähde, ja oikeiden ja riittävien potilasasiakirjamerkintöjen puuttuminen vaikeuttaa tai tekee mahdottomaksi luotettavan arvion tekemisen hoidon asianmukaisuudesta." (KHO 8.2.2006, dnro 6/3/04, s. 42).

Korostan tässä asiayhteydessä sitä, että potilasasiakirjoihin tehtävien merkintöjen tulee muun ohella mahdollistaa käytettyjen rajoitustoimenpiteiden ja voimakeinojen asianmukaisuuden jälkikäteinen arviointi.

Katson hyvinvointialueen nuorisopsykiatrian osaston menetelleen asiassa vastoin sitä, mitä potilasasiakirja-asetuksen 7 §:n 1 momentissa säädettiin kantelukirjoituksessa tarkoitettuna ajankohtana.

### 3.3.5 Käytetyistä mielenterveyslain mukaisista rajoitustoimenpiteistä

Käytettävissäni olevan selvityksen perusteella katson, että tältä osin asiassa ei ole ilmennyt aihetta epäillä lainvastaista tai virheellistä menettelyä taikka velvollisuuden laiminlyöntiä.

## 4 TOIMENPITEET

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 10 §:n 1 momentin nojalla annan hyvinvointialueelle huomautuksen vastaisen varalle edellä kohdissa 3.3.2 ja 3.3.4 selostetusta lainvastaisesta menettelystä.

Kiinnitän lisäksi hyvinvointialueen huomiota siihen, mitä edellä kohdassa 3.3.3 totean työnantajan työturvallisuuslaissa säädetyistä velvollisuuksista.

Tässä tarkoituksessa lähetän sille jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Pyydän hyvinvointialuetta ilmoittamaan minulle 30.4.2025 mennessä, mihin toimenpiteisiin se on ryhtynyt päätökseni johdosta.

## LIITE

### Keskeinen lainsäädäntö

#### Perustuslaki

Perustuslain 7 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua eikä vapautta riistää mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta.

Perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut sekä edistettävä väestön terveyttä.

Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

#### Lapsen oikeuksien yleissopimus

Lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen (SopS 60/1991) 3 artiklan 1 kohdan mukaan kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.

Yleissopimuksen 24 artiklan 1 kohdan mukaan sopimusvaltiot tunnustavat, että lapsella on oikeus nauttia parhaasta mahdollisesta terveydentilasta sekä sairauksien hoitamiseen ja kuntoutukseen tarkoitetuista palveluista. Sopimusvaltiot pyrkivät varmistamaan, ettei yksikään lapsi joudu luopumaan oikeudestaan nauttia tällaisista terveyspalveluista.

Yleissopimuksen 37 artiklan c) kohdan mukaan vapaudenriiston kohteeksi joutunutta lasta on kohdeltava inhimillisesti ja kunnioittaen synnynnäistä ihmisarvoa ottaen huomioon hänen ikäistensä tarpeet.

#### Mielenterveyslaki

Mielenterveyslain (1116/1990) 22 a §:n 2 momentissa säädetään, että potilaan itsemääräämisoikeutta ja muita perusoikeuksia saa lain 4 a luvun säännösten nojalla rajoittaa vain siinä määrin kuin sairauden hoito, hänen turvallisuutensa tai toisen henkilön turvallisuus taikka muun 4 a luvussa säädetyn edun turvaaminen välttämättä vaatii. Toimenpiteet on suoritettava mahdollisimman turvallisesti ja potilaan ihmisarvoa kunnioittaen. Itsemääräämisoikeuden rajoitusta valittaessa ja mitoitettaessa on erityistä huomiota kiinnitettävä potilaan sairaalassa olon perusteeseen.

Mielenterveyslain 22 e §:n 1 momentin mukaan potilas saadaan vastoin tahtoaan eristää muista potilaista:

- 1) jos hän käyttäytymisensä tai uhkauksensa perusteella todennäköisesti vahingoittaisi itseään tai muita,
- 2) jos hän käyttäytymisellään vakavasti vaikeuttaa muiden potilaiden hoitoa tai vakavasti vaarantaa omaa turvallisuuttaan tai todennäköisesti vahingoittaa omaisuutta merkittävästi, taikka
- 3) jos potilaan eristäminen on välttämätöntä muusta erittäin painavasta hoidollisesta syystä.

Pykälän 5 momentin mukaan edellä 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettussa tilanteessa potilas saadaan myös sitoa vyöllä tai muulla vastaavalla tavalla, jolleivät muut toimenpiteet ole riittäviä.

## Potilaslaki

Potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992) 3 §:n 2 momentin mukaan potilaalla on oikeus laadultaan hyvään terveyden- ja sairaanhoitoon. Hänen hoitonsa on järjestettävä ja häntä on kohdeltava siten, ettei hänen ihmisarvoaan loukata sekä että hänen vakaumustaan ja hänen yksityisyyttään kunnioitetaan.

## Potilasasiakirja-asetus

Potilasasiakirjoista annetun sosiaali- ja terveysministeriön asetuksen (94/2022) 7 §:n 1 momentin mukaan potilasasiakirjoihin tulee merkitä potilaan hyvän hoidon järjestämisen, suunnittelun, toteuttamisen ja seurannan turvaamiseksi tarpeelliset sekä laajuudeltaan riittävät tiedot.

Säädös on kumoutunut 1.1.2024.

## Terveydenhuoltolaki

Terveydenhuoltolain (1326/2010) 24 §:n 3 momentin mukaan erityisen tuen tarpeessa olevana henkilönä pidetään henkilöä, jolla on erityisiä vaikeuksia hakea ja saada tarvitsemiaan sosiaali- ja terveyspalveluja kognitiivisen tai psyykkisen vamman tai sairauden, päihteiden ongelmakäytön, usean yhtäaikaisen tuen tarpeen tai muun vastaavan syyn vuoksi ja jonka tuen tarve ei liity korkeaan ikään siten kuin ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain (980/2012) 3 §:ssä säädetään. Erityistä tukea tarvitsevana lapsena pidetään lasta, joka on erityisen tuen tarpeessa edellä mainituista syistä tai jonka kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä tai joka itse käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään tai kehitystään

## Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä

Terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain (559/1994) 15 §:n 1 momentin mukaan terveydenhuollon ammattihenkilön ammattitoiminnan päämääränä on terveyden ylläpitäminen ja edistäminen, sairauksien ehkäiseminen sekä sairaiden parantaminen ja heidän kärsimystensä lievittäminen. Terveydenhuollon ammattihenkilön on ammattitoiminnassaan sovellettava yleisesti hyväksytyjä ja kokemusperäisiä perusteltuja menettelytapoja koulutuksensa mukaisesti, jota hänen on pyrittävä jatkuvasti täydentämään. Ammattitoiminnassaan terveydenhuollon ammattihenkilön tulee tasapuolisesti ottaa huomioon ammattitoiminnasta potilaalle koituva hyöty ja sen mahdolliset haitat.

Pykälän 2 momentin mukaan terveydenhuollon ammattihenkilöllä on velvollisuus ottaa huomioon, mitä potilaan oikeuksista säädetään.

## Rikoslaki

Rikoslain 4 luvussa säädetään vastuuvapausperusteista. Luvun 4 §:n 1 momentin mukaan aloitetun tai välittömästi uhkaavan oikeudettoman hyökkäyksen torjumiseksi tarpeellinen puolustusteko on hätävarjeluna sallittu, jollei teko ilmeisesti ylitä sitä, mitä on pidettävä kokonaisuutena arvioiden puolustettavana, kun otetaan huomioon hyökkäyksen laatu ja voimakkuus, puolustautujan ja hyökkääjän henkilö sekä muut olosuhteet.

Jos puolustuksessa on ylitetty hätävarjelun rajat (hätävarjelun liioittelu), tekijä on yllä mainitun pykälän 2 momentin mukaan kuitenkin rangaistusvastuusta vapaa, jos olosuhteet olivat sellaiset, ettei tekijältä kohtuudella olisi voinut vaatia muunlaista suhtautumista, kun otetaan huomioon hyökkäyksen vaarallisuus ja yllätyksellisyys sekä tilanne muutenkin.

## Työturvallisuuslaki

Työturvallisuuslain (738/2002) 8 §:n 1 momentin mukaan työnantaja on tarpeellisilla toimenpiteillä velvollinen huolehtimaan työntekijöiden turvallisuudesta ja terveydestä työssä. Tässä tarkoituksessa työnantajan on otettava huomioon työhön, työolosuhteisiin ja muuhun työympäristöön samoin kuin työntekijän henkilökohtaisiin edellytyksiin liittyvät seikat.

Pykälän 3 momentin mukaan työnantajan on suunniteltava, valittava, mitoitettava ja toteutettava työolosuhteiden parantamiseksi tarvittavat toimenpiteet.

Lain 27 §:n 1 momentin mukaan työssä, johon liittyy ilmeinen väkivallan uhka, työ ja työolosuhteet on järjestettävä siten, että väkivallan uhka ja väkivaltatilanteet ehkäistään mahdollisuuksien mukaan ennakolta. Tällöin työpaikalla on oltava väkivallan torjumiseen tai rajoittamiseen tarvittavat asianmukaiset turvallisuusjärjestelyt tai -laitteet sekä mahdollisuus avun hälyttämiseen.